TÜRK KÜLTÜRÜNDE HAMAM GELENEĞİ VE RESİM SANATINA YANSIMALARI

Semih BÜYÜKKOL[1], Zuhal ARDA[2]

Öz

Hamamlar, Türk geleneğinde hem dinsel hem fiziksel temizlik için gerekli temizlenilen, yıkanılan mimari mekanlardır. Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar devrinde zaviyeli camilerin çevresinde dini, ticari ve askeri yapılar ile başlayarak daha sonra külliyeler içinde vakıf sistemi ile yer almıştır. Hamamlar yalnızca yıkanılan yerler değil, her sınıf halka açık, sosyal hayatta değişik toplum tabakaları arasındaki iletişimi sağlayan mekânlardı. Bulundukları merkezi etkiliyor ve merkezden etkileniyorlardı. Müslümanlar gibi azınlıklar da, dini farklılıklar nedeni ile kendi cemaatlerinin vakıf hamamlarını, toplu yaşadıkları mahallelerde kurmuşlardı.Türklerde hamam kültürü edebiyatımızda, mimaride ve güzel sanatlarda yer almıştır. Türk resminde hamam kültürü minyatür örnekleri ile başlar. Hamamla ilgili minyatürlere "Surname-i Hümayun", "Hünername", "Zenname" v.b. kitaplarda rastlıyoruz. Türk Hamamı'nın resimlere konu oluşu, yabancı gezginlerin gezi notları ve bazen kendilerinin, bazen de onların anlattıklarını çizen yabancı sanatçıların resimleriyle yaygınlaşmıştır. Türk ressamlar tarafından hamam konusu tıpkı harem gibi gizli kalması gereken bir gelenek gibi düşünülüp, sıkça işlenmemiştir. Türk hamamı, tarihin çok eski çağlarından çıkıp, günümüze kadar gelen, Türk insanının kültür ve yaşam zenginliğine pek çok alanda ışık tutacak nitelikte bir olgudur. Atalarımızdan bize kalan bu kültür mirasımızı sadece eski yapıları ile değil, sağlık, sosyal yaşam ve sanat değerleri ile koruyup, geliştirerek resim sanatına yansımalarını sağlamak, gelecek kuşaklara aktarılması için Türk resim sanatçılarına büyük görevler düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Hamamı, Gelenek, Kültür, Türk Resim Sanatı

[1] Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü Kampüs Selçuklu / KONYA semihbuyukkol(at)gmail.com
[2] Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü Kampüs Selçuklu / KONYA arda.zuhal(at)gmail.com

HAMAM CULTURE IN TURKISH TRADITION

AND

ITS REFLECTIONS ON PAINTINGS

Abstract

Turkish baths, or hamams are necessary to the Turkish tradition for both religious and physical cleansing. In the Seljuk, Principalities and Ottoman periods, hamams began to be built in religious, commercial and military buildings near mosques with *zawiyah*, and then they were built inside the Islamic-Ottoman social complexes (*külliye*) by the foundation system. Hamams were open to people from all walks of life and allowed different strata of the community to socialize.They both affected and were affected by their locations. Religious minorities in the society established foundational hamams for their own communities in the districts where they were numerous. Hamam culture is included in Turkish literature, architecture and fine arts. In Turkish painting, the inclusion of hamam culture begins with examples in the craft of miniatures. Miniature works depicting hamams are found in books such as *Surname-iHümayun* (*The Imperial Festival Book*), *Hünername* (*The Book of Gestures*) and *Zenname* (*TheBook of Women*). The Turkish hamam became a common theme in in paintings and journals of foreign travelers, either in paintings by them or other foreign artists who depicted their stories. Turkish painters considered hamams as a tradition that should be kept secret, like the harem, and did not used it as a theme in their works.The Turkish hamam is a phenomenon that emerged very long ago and survived to the present. It is capable of illuminating the richness of Turkish people's culture and lifestyle in many ways. It is an important task of Turkish painters to preserve and improve this cultural heritage and its values regarding health, social life and art and to reflect them in their paintings so that they are conveyed to future generations.

Keywords: Culture, tradition, Turkish hamam, Turkish painting

Büyükkol, Semih. ve Arda, Zuhal. "Türk Kültüründe Hamam Geleneği Ve Resim Sanatına Yansımaları". idil 5.27 (2016): 2047-2062.

Büyükkol, S. Ve Arda, Z. (2016). Türk Kültüründe Hamam Geleneği Ve Resim Sanatına Yansımaları.. idil, 5 (27), s.2047-2062.

Giriş

Hamam kelimesi; "Hamma" Arapça'da ısıtmak, Ibranice'de sıcak olmak anlamına gelir. Günümüz Türkçesinde hamam; yıkanılan yer, banyo anlamında kullanılmaktadır. İnsanlar başlangıçta kutsal saydıkları nehirlerde yıkanmışlardır. Ganj, Sarı Irmak, Dicle, Fırat, Yeşil Irmak, Sakarya, Nil, Amazon bu nehirlerin başlıcalarıdır. Su kenarlarında, üstü açık banyoların yerini zamanla, kapalı yıkanma yerleri, hamamlar almıştır. Suya uzak yerlerdeki hamam yapılarına ise su getirilmiştir. Kapalı hamamların bugüne kadar bulunan en eskisi Asur kralı Agad Nirari'nin saray kalıntılarındaki hamamdır. İnsanoğlunun yaşamsal gereksinimlerinden biri olan suyun sağlık amacıyla kullanımı, hamam ve kaplıca gibi su mekanlarının inşasına yol açmıştır. Bu yapı türlerinden biri olan hamamlar, özellikle insanların yıkanma ve temizlenme ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Bunun yanı sıra, hamamlar her dönemde toplumların dini inançları doğrultusunda mimari değişim göstermiş ve sosyal yaşantıların bir parçası olmuştur (Taşçıoğlu, 1998: 19).

Türklerin yaşamında hamamlar sadece bir yıkanma yeri değil, sosyal ve kültürel etkinliklerin yaşandığı merkezlerdir. Türkler sayesinde, yani Türk Hamamı olgusuyla kültürel bir anlam da kazanmıştır. Kültürel ve geleneksel değerlere dayanarak hamamı tanımlamak gerekirse; sadece bir yıkanma yeri değil, “sağlık, sosyal ve kültürel etkinliklerin yaşandığı mekanlar” olarak düşünülmüştür (Ayçeman, : 2016)

Türkler, İslamiyeti kabul etmelerinden sonra ve İslamiyet’in temizliğe ait hükümlerini büyük bir titizlikle uygulamaları neticesinde, İstanbul’un fethinden sonra burada ve devletin dört bir yanında binlerce hamam yaptılar. İslamiyet’te temizlik dinin temel taşlarından olduğu için hamamlar da camiler kadar büyük önem kazanmış ve çok sayıda inşa edilmiştir (Üdeyçaman, 2007: 752)

Hamam kültürü eski medeniyetlerde başlayıp zamanımıza kadar tarihin her çağında her medeniyetin süre gelen kültürel bir parçası olmuştur. Fakat hamam dendiği zaman ilk olarak Osmanlı ve Türkler akla gelir. Orta Asya'da yaylalarda ve göçerken kullanılan "çadır hamamlar" daha sonra geliştirilerek savaşlarda ordunun ön saflarında yerini almıştır. Savaşlardan önce yıkanıp gusül abdesti alıp dua ederek şehitlik mertebesine hazırlanmak bir gelenektir. Daha sonraları yeniçerilerde de gördüğümüz bu çadır hamamından Alaaddin Keykubat'ın "Hamamı seferiye çadırı" olarak bahsedilmektedir (Taşçıoğlu,1998: 37). Hamamın asıl sosyal, kültürel gelenekleri ve uygulamaları Türklerle birlikte gelmiş ve günümüze kadar taşınmıştır.

Bir zamanlar "han hamam sahibi olmak" sözcüğü ile insanların varlık durumu tespit edilirdi. Şöhret ve zenginlik göstergesiydi. Eskiden vakıf olarak yaptırılan hamamların bazıları şahıslara ait mülk haline dönüşürken, bazıları ise, devletin kültür varlıkları olarak bakılmıştır (Ayçeman, : 2016).

Osmanlı toplumunda özellikle kadınların toplandığı, sohbetlerin ve eğlencelerin yaşandığı, güzelleştikleri, erkek annelerinin oğullarına kız beğendiği güncel olaylardan haberdar oldukları mekanlar olan hamamlar, sadece mimarisi ve temizlenmek için değil gelenekleri ile de farklı bir önem taşımaktadır (Taşçıoğlu, 1998: 21). Hamamlar, Osmanlı döneminde ev dışı yaşamı kısıtlı olan kadının dışarı çıkması ve eğlenmesi için aracı olmuştur. Hamamlara gidiş amacı öncelikli olarak dinen temizlenmek olsada, bunun yanında güzelleşmek, sohbet etmek, birlikte vakit geçirmek gibi amaçlarla da gidildiği bilinmektedir. Kadınlar, uzun zaman geçirdikleri hamama giderken, birbirinden farklı hamam bohçaları hazırlamaktaydılar. Bohçanın içinde futalar, Bursa işi peştamal, lif, kese, havlular, yemeni, sabun, kına, hamam tası, çevre güzellikleri için kullanacakları rastık, tarak, ayna gibi hamam malzemeler ve ayrı bir bohçada temiz çamaşırlar bulunmaktaydı. Nalınlar, hamamda bırakılıp, ana kadına teslim edilmekte, bohçalar ise halayığa verilerek hamama önceden gönderilmekteydi. Hazırlanan bohçalar hamama gelenlerin sosyal statülerini sergilediği için bunlara önem verilmekteydi. Bohçalar; sim ve farklı motiflerden özenle işlenmiş olup, kadife, atlas ve ipek kumaşlardan yapılmış kare şeklindeki örtülerdi. Futalar; kadın ve erkeklerin mahrem yerlerini örttükleri ve kurulandıkları, ipekli ve pamuklu dokumadan yapılmış örtülerdi. Çevreler; dört kenarı işlenmiş, yıkanma bittikten sonra saçın ıslaklığı alınıp başa sarılan ince pamuklu dokumadan yapılmış tülbentlerdir. Nalınlar; sahiplerinin ekonomik durumunu yansıttığı, kimi gümüş kaplama, kimi sedef ve fildişi kakmalı, Osmanlı döneminde her kesimden hanımın sahip olduğu bir çeşit ayakkabıdır. Sabunlar da çok önemlidir. Çünkü sabunlara ahşap damgalar ile yapılan firmanın ismi yazılmaktaydı. Hamam daveti verenler özel kokulu sabunlar yaptırarak, davetlileri sabunla davet ederlerdi. İşlemeli, pamuklu dokuma uçları renkli ipek, iplik ve simle işlenmiş havlular hem gelin hamam bohçalarının hem de varlıklı hanımların bohçalarının olmazsa olmazlarındandı (Cingöz, 1995: 536).

Hamam bohçasının olmazsa olmazlarından biri de kimi gümüş kimi bakır kalaylı fakat üzerinde farklı motiflerin bulunduğu kurnadan su dökünmeye yarayan hamam tasıdır. Diğer malzemeler gibi *hamam tası* da sahibinin zevkini, varlığını, sosyal durumunu simgelediğinden gümüş ve özel yapılmış olanlarını özel günlerde özel kişiler kullanmaktaydı (Bilgin, 2003: 12).

Gelin hamamı, sünnet hamamı, kırk hamamı, tulumbacı hamamı kutlamalarının yanında, hamam toplantılarında bazen müzik de olurdu. Hükümdar

hamamlarının girişinde musiki odaları ve bazı konak hamamlarının yanında meşk odaları vardı. Maksat, hem eğlence hem de musikinin verdiği haz ile rahatlamaktı. Gerek Anadolu'da küçük şehir ve köylerde gerekse büyük şehirlerimizde yöresel halk musikisi; türküler, maniler ve oyun havaları ile hamamlarda yer almıştır (Üdeyçeman, 1997:752).

Hamam Kültürünün Resim Sanatına Yansımaları

Türklerde hamam kültürü edebiyatımızda, mimaride ve güzel sanatlarda yer almıştır. Türk resminde hamam kültürü minyatür örnekleri ile başlar. Hamamla ilgili minyatürlere "Surname-i Hümayun", "Hünername", "Zenname" v.b. kitaplarda rastlıyoruz. Abdullah Buhari Batı resim tekniğine geçişin ilklerindendir. Sanatçının "Hamamda yıkanan kadın" (Resim 1) adlı tablosu, I.Ahmet albümünde yer almaktadır. Ressam Münif Fehim'in "Kadınlar hamamı" (Resim 2) eseri sıcaklıkta kurna başında yıkanan, göbek taşında terleyen ve leğende çamaşır yıkayan kadınları gösteren hareketli, gerçekçi bir kompozisyondur.

Hamam, birçok sanat dalına da konu olmuş ve çok sayıda farklı alanda eserlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Batılı ressamlar oryantalist tablolarda hamam konusunu ince ayrıntılarına kadar resmetmişlerdir. Bunun yanında, edebiyata, şarkı, türkü ve filmlere de konu olmuştur (Taşçıoğlu, 1998: 223).

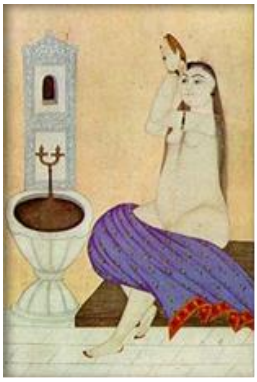

Resim 1: Abdullah Buhari, Hamamda yıkanan kadın, Topkapı Sarayı Kitaplığı, 1741. ("Sanal", 2016)

Resim 2: Münif Fehim, Kadınlar Hamamı. ("Sanal", 2016)

19. Yüzyıl'da Avrupa'nın, doğuya tekrar açılması, ticari, askeri, sosyal, ilişkilerin artması ve Avrupa'da din baskısının azalması gizemli Doğu ile ilgili konulara ilgiyi artırmıştır. Sanatçıları, Doğu tasvirli, oryantalist resimlere yönlendirmiştir. Avrupa Ortaçağ'da yitirdiği yıkanma kültürünü ve hijyen anlayışını, Türk Hamamları'nda, sosyal hayatın bir parçası olarak yaşanmasına özenmiş ve hamamı incelemiştir (Taşçıoğlu, 1998: 224).

Hamamla ilgili resimlerde, kubbelerin fil gözleriyle bezeli özgün yapısı, hamama giden kadınların başlarında veya kollarının altında taşıdıkları kirdenlik ve hamam bohçaları ile görüntüleri, hamama giderken oluşturdukları renkli alaylar, soğukluk, sıcaklık ve kurnabaşı kompozisyonları yer almıştır. Osmanlı İmparatorluğunun içinde barındırdığı farklı din ve ırktan tebanın farklı giyiniş ve yaşayışları ilgi çekmiştir. Hamamdaki seremoniler ve hamam çalışanları da ayrı ayrı betimlenmiştir (Taşçıoğlu, 1998:225).

Türk Hamamı'nın resimlere konu oluşu, yabancı gezginlerin gezi notları ve bazen kendilerinin, bazen de onların anlattıklarını çizen yabancı sanatçıların resimleriyle yaygınlaşmıştır. Oryantalist ressamların konuları genel olarak figürlü kompozisyonlar ve manzara olmak üzere iki grupta toplanabilir: Birinci grup Müslüman Doğunun yaşatıldığı figürlü kompozisyonlar, savaş ve av konuları, erotik

havalı harem, hamam ve dans sahneleri kent içinde ya da iç mekânlarda geçen günlük yaşam figürleri, yerel giysi ve tiplerin tanıtıldığı kıyafet albümleri ve portrelerdir. İkinci grubu oluşturan manzaralar ise arkeolojik alanlar, antik ve İslam mimarisi etkisindeki kent görünümleridir (Bal, 2010: 13).

Türk Hamamını konu alan ressamların en önemlilerinden biri Ingres'nin uzun bir ön hazırlık dönemi sonucu meydana getirdiği düşünülen "Türk Hamamı" (Resim 3) adlı yapıtıdır ve oryantalizmin izlerini taşımaktadır. Ingres, bu yapıtını 1862 yılında 82 yaşındayken imzalamış olmasına rağmen resme bir yıl daha devam etmiştir. Ingres'nin bu eseri 108 cm çapında, daire şeklinde tuval panel üzerine yağlı boyadır. Resim içerisinde 25 çıplak kadın figürü yer almakla birlikte, kadınların hiçbirinde cinsel uzuvlar gösterilmemiştir.

Resmedilen kadınların vücut hatları yuvarlak, hafif göbekli, dolgun, yüzleri ise oval ve dudakları incedir. Genelde açık tenli olarak resmedilen kadınlarda, ortamı eğlenceli gibi görünmesine rağmen figürlerin her biri kendi halinde resmedilmiş, eğlenme havası görünmemektedir. Resimde koyu tenli olarak resmedilen iki kadın yer almakta, bunlardan biri tef çalar vaziyette, diğeri ise ayakta emir bekler şekilde durmaktadır. Kadınlardan biri havuz kenarındadır. Tam arkasında dans eden kadın figürü ve sağına doğru başında sarı bir örtü bulunan, yürüyen bir kadın yer almaktadır.

Resim 3: Jean Auguste Dominique Ingres, Türk Hamamı,
Ahşap Üzerine Yağlıboya,

110 cm çap, Louvre Müzesi, Paris, Fransa, 1859-1863.
(Lemaire, 2008: 203)

Resmin arka planında yer alan kadın figürleri, kırmızı bir sofa üzerinde yarı yatar bir şekilde, bir şeyler yiyip içmektedirler. Resmin sağında, ön doğru ayakta duran bir kadın, önündeki kadının saçlarını tarıyor gibidir. Hemen önünde birbirine sarılmış iki kadın ve kolları başının üstünde duran bir başka kadın figürü yer almaktadır. En sağda yüzünü eliyle kapatmış bir kadının sadece başı görünmekte ve vücudu resmin dışına çıkmış gibi durmaktadır. Eseri oluştururken model kullanmayan Ingres, birçok eskiz ve resimden öykünerek, yıkanan kadınlar, oturan kadınlar, yatan odalık ve egzotik sultanlar adlı eserlerindeki konu ve figürleri tekrar tekrar ele alarak "Türk Hamamı" adlı yapıtını meydana getirmiştir (Boydaş, 2007: 27).

Picasso'nun İngress'e özenerek yaptığı "Türk Hamamı" (Resim 4) tablosu ise 1968 yılında, gravür tekniği ile yapılmıştır. Picasso; resimde yer alan dört çıplak kadın figürünü, her ne kadar cinsel uzuvlarını örtecekmiş gibi bir oturuş stili ile çizmiş olsa da, bu bölgeyi ve göğüsleri özellikle belirgin bir şekilde resmetmiştir.

Picasso'nun "Türk Hamamı" yapıtındaki kadın figürleri, Ingres'nin aynı adlı resmindeki kadınların aksine daha ince yapılı, iri gözlü ve göbeksizdir. Resimdeki dört kadın figüründen üç tanesi yan yana çizilmiş olmasına rağmen, resmin sağındaki figür diğer ikisinden oldukça büyüktür. Böylece sanatçı, izleyiciye resimdeki en önemli figürün o olduğunu göstermektedir. Figür, yarı yatar bir halde, bir eli belinde, oldukça kendinden emin bir duruşla yanındaki iki figüre bakmaktadır. Saçları taralı ve bir hamamda değilmiş gibi durmaktadır. Hemen yanındaki iki figür birbirine dönük, fakat bakış açıları farklı resmedilmiştir. Kadınlardan biri oturur, diğeri ise yarı yatar şekilde resmedilmiş, elleri havada olan kadın top oynuyormuş gibi betimlenmiş olmasına rağmen bu iki figürden solda olanı top oynar gibi değil de, ellerinin birbirine bitişik olarak çizilmesi onu, daha çok sanki dans eder şekilde göstermiştir. Ortadaki figür ise topu tutacak şekildedir. Söz konusu bu iki figürün top oynuyormuş görüntüleri, büyük çizilmiş ve resmin ana unsuru olduğu belli olan sağdaki figürü eğlendirir bir durumdadır. Picasso'nun "Türk Hamamı" adlı yapıtında Ingres'nin daire biçiminin aksine dikdörtgen bir biçim kullanılmış, resimdeki kompozisyon unsurları, büyük dikdörtgen içinde yine farklı dikdörtgenler içine yerleştirilmiştir. En arka planda gösterilen sütun, resmi ortadan ikiye bölmekte ve iki dikdörtgen parça oluşmasına sebep olmaktadır. Resimde yer alan dört kadın figürü de bu dikdörtgenler içine ikili olarak yerleştirilmiş olarak görülmektedir. Sütunun yanında tek ayak üstünde duran ve bir ayağıyla uğraşan küçük kadın figürü, en arkada çizilerek yapıttaki perspektif görüntü sağlanmıştır. Ayrıca bu figürde, diğer figürlerin aksine yüz belirsiz ve daha özensizdir (Kodaman, Özkartal, 2010: 132)

Buna karşı Ingres'nin "Türk Hamamı" adlı eserinde ise kadınların cinsel uzuvları tamamen saklanmış, hiç teşhir edilmemiştir.

Resim 4: Pablo Picasso, Türk Hamamı, 1968. ("Sanal", 2016)

19. yüzyılda hamam konusunda en çok resim yapan Jean Gerome'un "Mağribi Hamamı" (Resim 5), "Nemli Buğu","Hamamda Çıplak", "Kadınlar Hamamı" ve "Bursa'da Büyük Kaplıca" gibi resimlerinde kadının çıplaklığını ve dişiliğini öne çıkaran bir yaklaşımın egemen olduğu görülür (Bal, 2010: 13). Mağribi Hamamı adlı resimde kurna başında oturmuş yıkanan bir kadın görülmektedir. Kadına su uzatan esmer tenli ikinci bir kadın muhtemelen onu yıkayan keseci olarak arkasında yer almaktadır. Esmer tenli olarak resimlenen bu kadın halayık elinde su dolu büyük bir kap tutmaktadır. Yıkandıktan sonra kurulanacak örtüler ve peştamal mermer kurnalığın tepesinde asılıdır.

Resim 5: Jean Leon Gerome, Mağribi Hamamı, T.Ü.Y.,

51 x 41cm, Güzel Sanatlar Müzesi, Boston, 1870. (Lemaire, 2008: 242)

Hamamlar, kadınların tümüyle çıplak oldukları bir mekân olması açısından çok ilgi çeken yerlerdir. Kadın hamamlarının, bu mekânlara girme olanağı bulan yabancı kadın gezginler gayet ayrıntılı bir biçimde anlatmışlardır. Fausto Zonaro, bu anlatımlardan yola çıkarak çok sayıdaki çalışma yapmıştır. Sanatçının Akaretlerdeki atölyesinde yaptığı hamam konulu ilk eserinin adı "Buyrun"dur (Resim 6). Burada feraceli ve peçeli üç kadın hamam girişinde gösterilmiştir. Öndeki kadın fesli küçük bir oğlan çocuğunun elinden tutmaktadır. Nalınların ve bir çift terliğin durduğu eşikte bir peştamala sarılmış, yarı çıplak genç bir kız onları içeriye buyur etmektedir. Resimde kadınların ayağına giyeceği nalınlar dikkat çekmektedir. İçeri girdiklerinde soyunma ve yıkanma bölümlerine geçildiği anlatımlar, bu resmin ikinci ve üçüncü versiyonlarında işlenmiştir.

Resim 6: Fausto Zonaro, Buyrun. (Taşçıoğlu,1998: 71)

Edouard Debat-Ponsan, 1883 yılında yaptığı "Masaj, Hamam Sahnesi" (Resim 7) adlı tabloda, hamamda uzanmış çıplak beyaz bir kadınla ona masaj yapan siyah bir hizmetkârı tasvir etmiştir. Hamam taşına uzanmış ve kendini bırakmış kadının bakımlı vücuduyla zenci kadının güçlü, yıpranmış vücudu ve hareketliliği yatay ve dikeyliği, açık ve koyu renkleri bir karşıtlık yaratmakta ve bu tür kadın merkezli resimlerde genellikle görülmeyen ama daima varlığı hissedilen efendiyi akla getirmektedir (Bal, 2010: 13).

Resim 7: Edouard Debat-Ponsan, Masaj, Hamam Sahnesi, T.Ü.Y., 127 x 210 cm,

Musee des Augustins, Toulouse, 1883. (Lemaire, 2008: 276)

Türk resim sanatında ise hamam ve harem konusu gizli olması gereken bir konu olarak nitelendiğinden Türk ressamlarına yakın zamana kadar minyatürlerin dışında çok konu olmamıştır. Ancak çağdaş ressamlarımızdan Türk Kültüründen esinlenerek resim yapan Nuri Abaç'ın hamam konulu resmi incelendiğinde resimde fantastik bir anlatım görülmektedir. Bir dönem resimlerinde Karagöz ve Hacivat konusunu işleyen Nuri Abaç'ın "Karagöz Hamamda" (Resim 8) adlı eserinde Karagöz ve Hacivat'ı hamamın kubbesini dışında resmedilmiş görmekteyiz. Hamamın içinde üst bedenleri çıplak, alt bedenlerine peştamal sarılı yıkanmakta olan kadın figürler görülmektedir. Ayrıca hamamın kapısında çocuğunun elinden tutarak hamama girmekte olan bir başka kadın resmedilmiştir.

Resim 8: Nuri Abaç, Karagöz Hamamda, Yağlıboya,

105 x 145 cm, 1978. (Özsezgin, 1998: 50

Sonuç

Hamam, Türk kültüründe yalnızca yıkanılan değil, sosyal iletişimin de sağlandığı önemli mekanlardı. Hamamlar, birçok sanat dalına konu olmuş ve çok sayıda farklı alanda eserin meydana gelmesine neden olmuştur. Batılı ressamlar oryantalist tablolarda hamam konusunu ince ayrıntılarına kadar resmetmişlerdir. Bunun yanında, edebiyata, şarkı, türkü ve filmlerde de konu olarak yer almıştır.

Türklerde hamam kültürü edebiyatımızda, mimaride ve güzel sanatlarda da yer almıştır. Türk resminde hamam kültürü minyatür örnekleri ile başlar. Hamamla ilgili minyatürlere "Surname-i Hümayun", "Hünername", "Zenname" v.b. kitaplarda rastlıyoruz. Türk Hamamının resimlere konu oluşu, yabancı gezginlerin gezi notları ve bazen kendilerinin, bazen de onların anlattıklarını çizen yabancı sanatçıların resimleriyle yaygınlaşmıştır.

Türk Hamamının resimlere konu oluşu, yabancı gezginlerin gezi notları ve bazen kendilerinin, bazen de onların anlattıklarını çizen yabancı sanatçıların resimleriyle yaygınlaşmıştır. Türk ressamlar tarafından hamam konusu tıpkı harem gibi gizli kalması gereken bir gelenek gibi düşünülüp, sıkça işlenmemiştir.

Kaynakça

AYÇEMAN, Nihat. http://onayhamami.com.tr/tr/turk-hamam-kulturu.,

Erişim Tarihi:10.05.2016

BAL, Ali Asker (2010). "Kültür Tarihimizde Hamam", Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Yıl II, Sayı 2,

BİLGİN, Hülya (2003). "Osmanlıda Manianı Geleneği ve Hamam Malzemesi", Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı: 115, s. 12

BOYDAŞ, Nihat.(2007).Sanat Eleştirisine Giriş, (2.baskı), Ankara:Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

CİNGÖZ, Meltem. (1995). "Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (Hamam Gelenekleri)", İstanbul Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Sayı: 3

KODAMAN, Leyla. Mehmet ÖZKARTAL.(2010) "Picasso'nun "Türk Hamamı" Adlı Yapıtında J. D. Ingres'den Öykünme (Pastiş) İzleri", Ankara Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Sayı: 5

TAŞÇIOĞLU, Tülay (1998). Türk Hamamı, İstanbul: Duran Ofset

ÜDEYÇEMAN, Ayla(1997). "Türk Hamamı", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,* C. II, İstanbul :Yem Yayın

Resimler Kaynakça

Resim-1: Abdullah Buhari, Hamamda yıkanan kadın

http://turkresmi.com/dosyalar/66.htm , Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2016, Saat: 10:05

Resim 2: Münif Fehim, Kadınlar Hamamı

http://www.bilgiruzgarim.com/munif-fehim-ozerman-kimdir-hayati-hakkinda-bilgiler/

Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2016, Saat: 10:20

Resim 3: Jean Auguste Dominique Ingres, Türk Hamamı

LEMAIRE, Gerard-Georges (2008). The Orient in Western Art, China: h.f.ullmann, s: 203.

Resim 4: Pablo Picasso, Türk Hamamı

http://www.art.com/products/p10843508434-sa-i6104556/pablo-picasso-the-turkish-bath.htm?stp=true ,

Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2016, Saat: 11:05

Resim 5: Jean Leon Gerome, Mağribi Hamamı

LEMAIRE, Gerard-Georges (2008). The Orient in Western Art, China: h.f.ullmann, s: 242.

Resim 6: Fausto Zonaro, Buyrun

TAŞÇIOĞLU, Tülay (1998). Türk Hamamı, İstanbul: Duran Ofset, s: 71.

Resim 7: Edouard Debat-Ponsan, Masaj, Hamam Sahnesi

LEMAIRE, Gerard-Georges (2008). The Orient in Western Art, China: h.f.ullmann, s: 276.

Resim 8: Nuri Abaç, Karagöz Hamamda

ÖZSEZGİN, Kaya (1998). Nuri Abaç, Necef Antik Yayınları, s: 50.